

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ЛАТИШЕВА Олена Володимирівна

УДК 502.333:330.356:338.45

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ
СКЛАДОВОЮ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.06 – економіка природокористування та
охорони навколишнього середовища

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Покровськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ).

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Бурлуцький Сергій Віталійович,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ),
завідувач кафедри економіки підприємства.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Попова Ольга Юрїївна**, ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України (м. Покровськ), завідувач кафедри міжнародної економіки і маркетингу;

кандидат економічних наук, **Богач Кирило Сергійович**, ДВНЗ «Національний гірничий університет» Міністерства освіти і науки України (м. Дніпро), доцент кафедри менеджменту виробничої сфери.

Захист відбудеться «20» жовтня 2017 р. о 12:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.052.09 у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України за адресою : 85300, м. Покровськ, пл. Шибанкова, 2, ауд. 1.113.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України за адресою : 85300, м. Покровськ, пл. Шибанкова, 2.

Автореферат розісланий «18» вересня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

О. В. Рева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування вітчизняної соціально-економічної системи, подолання фінансово-економічної та соціально-політичної кризи в суспільстві покликано, перш за все, забезпечити сталий розвиток країни, що спрямований на встановлення балансу між задоволенням сьогodнішніх потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь, збереження природного середовища. Саме розв'язання цього питання є одним з найважливіших завдань сьогodenня. Відповідне проблемне поле пов'язане з порушеннями екологічної рівноваги, викликаними економічною діяльністю суб'єктів господарювання, що супроводжується негативним впливом на природні об'єкти, умови існування і якість життя населення. Домінантою екологічного вектору сталого розвитку повинен бути імператив збереження функціонування екосфери на рівні достатньому для реалізації потреб людства. В зв'язку з цим центр уваги наукової спільноти, політиків та громадськості все більше зміщується в бік проблем забезпечення несуперечливого співіснування природи, суспільства та суб'єктів господарювання. Науковий пошук повинен бути спрямований на формування системного підходу до стратегії розвитку країни з обов'язковим урахуванням необхідності забезпечення балансу між економічним зростанням промислових підприємств, підвищенням їх соціально-економічної ефективності та зниженням негативного впливу на навколишнє середовище.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження проблем сталого розвитку на різних ієрархічних рівнях було закладено у наукових працях О. Веклич, В. Волошина, І. Гриджук, Б. Данилишина, Д. Девуїста [*D. Devuyt*], Г. Дейлі [*H. Dely*], М. Згуровського, Д. Зеркалова, Р. Кейтса [*R. Kates*], Р. Костанзи [*R. Costanza*], А. Лейзеровитца [*A. Leiserowitz*], Л. Мельника, Т. Периса [*T. Parris*], Й. Халса [*J. Hulse*] та ін. Серед вчених, що займалися та займаються проблемами розвитку теорії державного та ринкового еколого-економічного регулювання та управління сталим розвитком промислового комплексу країни, слід відзначити М. Балджи, К. Богача, С. Бурлуцького, І. Долішнього, С. Матійко, М. Микитюка, О. Попову, В. Хобту, А. Чечель та ін. Визначаючи вагомість наявних напрацювань варто зазначити, що залишаються відкритим питання обґрунтування концептуальних положень, розвитку методичних підходів до формування дієвої системи управління екологічною складовою сталого розвитку на рівні промислових підприємств.

Актуальність дисертації обумовлена необхідністю удосконалення теоретичних і методичних основ, концептуальних засад і організаційно методичних підходів до формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств України, що визначає об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовано відповідно до плану науково-дослідної роботи Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України, зокрема наукових тем «Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств в умовах невизначеності та ризику» (номер державної реєстрації 0109U007794, 2009–2012 рр.), «Інструменти забезпечення соціальної відповідальності бізнесу: мікро- і

макрорівень» (номер державної реєстрації 0115U004738, 2015-2017 рр.). У межах виконання тем автором обґрунтовано концептуальні положення формування системи критеріїв оцінки сталого розвитку промислових підприємств з урахуванням екологічного фактору, запропоновано моделі, що дозволяють ухвалювати оптимальні еколого-спрямовані рішення щодо ефективного функціонування галузі у цілому.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретичних положень, обґрунтування науково-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки та вирішення таких завдань:

поглибити теоретичні підходи до розуміння сутності концепції сталого розвитку та реалізації її принципів на рівні підприємств,

визначити змістовне наповнення процесу управління екологічною складовою сталого розвитку;

обґрунтувати концептуальні положення формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств;

проаналізувати стан сформованості компонентів сталого розвитку національної економіки України;

визначити місце екологічної підсистеми в забезпеченні сталого розвитку промислового комплексу країни;

сформувати теоретико-методичний підхід до оцінки впливу екологічної складової на простір сталого розвитку промислових підприємств;

обґрунтувати підходи до інтегрування системи управління екологічною складовою в стратегію сталого розвитку промислових підприємств;

сформувати структурно-логічну модель управління екологічною складовою промислового підприємства в межах простору сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є процеси управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретико-методичних основ та науково-практичних засад формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії в сфері реалізації політики сталого розвитку.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів дослідження: *монографічний та абстрактно-логічний метод* (у процесі поглиблення теоретичних підходів до розуміння сутності концепції сталого розвитку та реалізації її принципів на рівні підприємств); *структурна декомпозиція та синтез* (для визначення змістовного наповнення процесу управління екологічною складовою сталого розвитку); *концептуалізація* (для обґрунтування концептуальних положень щодо формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку); *групування, статистичний і порівняльний аналіз* (у процесі визначення стану сформованості

компонентів сталого розвитку національної економіки України), *системно-компаративний та кластерний аналіз* (для ідентифікації місця екологічної підсистеми в забезпеченні сталого розвитку промислового комплексу країни); *структурно-функціональний підхід та економіко-математичне моделювання* (у процесі формування теоретико-методичний підходу до оцінки впливу екологічної складової на простір сталого розвитку промислових підприємств), *аналіз та синтез* (для обґрунтування підходу до інтеграції системи управління екологічною складовою в стратегію сталого розвитку промислових підприємств); *структурне моделювання* (при формуванні структурно-логічної моделі управління екологічною складовою промислового підприємства в межах простору сталого розвитку).

Інформаційною базою дисертації є результати напрацювань провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державного комітету статистики України, аналітичні матеріали вітчизняних та міжнародних дослідницьких організацій, нормативно-правові акти України з питань забезпечення сталого розвитку, результати власних досліджень автора, дані статистичної та фінансової звітності промислових підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в подальшому розвитку теоретичних, науково-методичних положень і практичних рекомендацій, які визначають принципи та організаційно-змістові аспекти формування та розвитку системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств. Основні положення, які відображають наукову новизну дослідження, полягають у такому:

удосконалено:

науковий підхід до концептуалізації системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств шляхом визначення системи процедур та заходів, спрямованих на реалізацію еколого-орієнтованого менеджменту на мікрорівні, що забезпечує досягнення стратегічних та оперативно-тактичних цільових настанов підприємства (максимізацію соціально-економічного результату, раціоналізацію споживання природних ресурсів, мінімізацію негативного впливу на навколишнє природне середовище);

прийоми оцінки параметрів розвитку національної економіки засновані на виявленні ступеня відхилення відповідних компонентів від ідеально-гармонійного профілю, що дозволяє підвищити обґрунтованість встановлення екзогенних обмежень реалізації стратегії сталого розвитку на мезо- та мікрорівнях;

теоретико-методичний підхід до ідентифікації впливу екологічної складової на сталий розвиток промислових підприємств, що базується на моделюванні тривимірного простору сталості та визначенні мікро-дисбалансів й дозволяє підвищити якість формування управлінських рішень, пов'язаних з попередженням, зниженням, запобіганням, ліквідацією негативного впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє природне середовище та раціональним природокористуванням;

обґрунтування науково-методичних підходів до інтегрування системи управління екологічною складовою у стратегію сталого розвитку промислових підприємств шляхом синхронізації оперативно-тактичних процедур визначення,

формування, впровадження управління еколого-економічними процесами з етапами реалізації стратегії, що забезпечить формування додаткових конкурентних переваг та забезпечить максимізацію соціально-економічних результатів діяльності суб'єкта господарювання.

дістали подальшого розвитку:

теоретичний підхід до розуміння сутності сталого розвитку підприємств через поєднання ресурсно-функціонального та програмно-цільового підходів, як процесів трансформації внутрішньої (економічної) та екологічної складової (природно-ресурсні компоненти) в соціальну складову (задоволення суспільних потреб), за умов спроможності, готовності та здатності суб'єкта господарювання використовувати наявні ключові можливості – ресурсні (природні, трудові, економічні тощо), організаційні (систему менеджменту сталого розвитку), компетентнісні (маркетингові, інвестиційно-технологічні, управлінські тощо);

змістовне наповнення поняття «еколого-орієнтований менеджмент», як інструменту управління екологічною складовою сталого розвитку на мікрорівні, що на відміну від усталеного розуміння екологічного менеджменту відображає специфіку «слабкої сталості» розвитку суб'єктів господарювання (недостатньо розвинутий механізм балансування економічних, соціальних й екологічних компонентів) та спрямований на екологічне вдосконалення виробництва та отримання додаткових соціально-економічних переваг;

підходи до оцінки місця та ролі екологічної підсистеми в забезпеченні сталого розвитку промислового комплексу на підґрунті ієрархічної кластеризації параметрів еколого-економічних процесів в галузях національної економіки України, що забезпечує підвищення якості ідентифікації параметрів побудови системи еколого-орієнтованого менеджменту;

методичне забезпечення структурно-логічного моделювання управління екологічною складовою промислового підприємства, що базується на динамічному визначенні та корегуванні цільових й обмежуючих параметрів простору сталості та дозволяє оптимізувати еколого-економічні процеси відповідно до обраної стратегії розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та науково-методичні положення, викладені в дисертації, доведено до рівня практичних рекомендацій і впроваджено у роботу Комітету Верховної ради України з питань промислової політики та підприємництва – при обґрунтуванні стратегії збалансованого (екологічно спрямованого) розвитку промислових підприємств (довідка від 10.07.2016 р. №1007/1); ПАТ «Кременчуцький завод дорожніх машин» – при розрахунках еколого-економічного потенціалу сталого розвитку підприємства (довідка від 30.08.2016 р. № 30/263); КП Миколаївської міської ради «Сервіскомунаенерго» – при впровадженні системи управління еколого-економічними процесами (довідка від 24.10.2016 р. № 14-1); ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» для обґрунтування параметрів конкурентного профілю підприємства в умовах екологічних обмежень (довідка від 22.11.2016 р. № 1042); ПАТ «Енергомашспецсталь» – при формуванні комплексу заходів спрямованих на попередження та ліквідацію наслідків негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище (довідка від

06.09.2016 р. № 411/17); ТОВ «Гірничі машини – Дружківський машинобудівний завод» (довідка від 04.05.2016 р. д-№ 618/28.04.16) – при формуванні системи управління сталим розвитком підприємства та визначенні рівня її екологічної спрямованості.

Окремі теоретичні і методичні положення дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Донбаської державної машинобудівної академії МОН України при викладанні дисциплін «Проектний аналіз», «Економічна діагностика», «Природокористування, екологічна політика та безпека», «Безпека в системі корпоративного управління» (довідка від 03.10.2016 р. № 105/17).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій наведено авторські положення, висновки і рекомендації щодо формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств в Україні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися та були схвалені на науково-практичних конференціях різного рівня: «Еколого-економічна система управління підприємством, регіоном, суспільством: обліково-аналітичні аспекти» (Чернівці, 2016 р.), «Соціальна відповідальність: сучасні виклики» (Краматорськ, 2016 р.), «Соціальна відповідальність: підприємство – регіон – країна» (Краматорськ, 2015 р.), «Маркетингове управління конкурентоспроможністю» (Дніпропетровськ, 2014 р.), «Інституціональні та еволюційні проблеми розвитку фінансово-кредитних систем» (Донецьк, 2013 р.), «Проблеми формування нової економіки ХХІ століття. Актуальні питання сталого економічного розвитку» (Дніпропетровськ, 2012 р.), «Погллед върху световната наука – 2010» (Софія, Болгарія, 2010), «Vedecký prumysl evropskeho kontinentu – 2010» (Прага, Чехія, 2010 р.), «Wykształcenie i nauka bez granic – 2012» (Перемишль, Польща, 2009 р.), «Nauka I innowacja – 2009» (Перемишль, Польща, 2009 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 22 одноосібних наукових публікаціях, з яких: 12 публікацій у наукових фахових виданнях (в тому числі шість у виданнях, що входять до міжнародних науково-метричних баз даних), 10 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 8,5 ум.-друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (267 найменування на 37 сторінках) і восьми додатках на 109 сторінках. Дисертація містить 19 таблиць (на 15 сторінках) та 42 рисунки (на 32 сторінках). Повний обсяг роботи становить 342 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств**» поглиблено теоретичні підходи до розуміння сутності концепції сталого розвитку та реалізації її принципів на рівні підприємств, визначено змістовне наповнення процесу управління екологічною складовою сталого розвитку, сформовані концептуальні

положення системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств.

Результати дослідження теоретичних поглядів на зміст дефініції «сталий розвиток» свідчать, що сучасна наукова думка під цим поняттям розуміє, передусім, здатність соціально-економічної системи підтримувати динамічну рівновагу шляхом узгодження, збалансування, гармонізації та оптимізації функціонування її підсистем та компонентів. Цільовою настановою такого розвитку є досягнення як балансу між економічним, екологічним і соціальним вимірами розвитку людства, так і балансу між ресурсами та потребами нинішніх та майбутніх поколінь. Діалектика процесів розвитку обумовлює перед усім необхідність розв'язання існуючих диспропорцій в параметрах функціонування регіонів, галузей, підприємств та відповідно створення необхідних та достатніх умов для сталого розвитку на усіх ієрархічних рівнях.

Узагальнення наявних напрацювань у проблемній сфері показало, що більшістю дослідників сталий розвиток на мікрорівні ототожнюється зі стабільним економічним розвитком та стійким фінансовим станом підприємств, а екологічні та соціальні аспекти виробничої діяльності – є тільки обмежуючими чинниками. Таким чином ігнорується питання забезпечення довгострокового добробуту та гармонійного співіснування з навколишнім природним середовищем усього суспільства та ключових стейкхолдерів підприємства. Відповідно до цього обґрунтовано методологічну доцільність поєднання ресурсно-функціонального та програмно-цільового підходів, що дозволяє підвищити якість формування системи планування та управління підприємствами з урахуванням наявного потенціалу економічної, екологічної та соціальної складових сталого розвитку.

В роботі доведено, що сутність сталого розвитку підприємств розкривається через процес трансформації внутрішньої (економічної) та екологічної складової (природно-ресурсні компоненти) в соціальну складову (задоволення суспільних потреб), за умов спроможності, готовності та здатності суб'єкта господарювання використовувати наявні ключові можливості – ресурсні (природні, трудові, економічні тощо), організаційні (систему менеджменту сталого розвитку), компетентнісні (маркетингові, інвестиційно-технологічні, управлінські тощо).

На методологічному підґрунті техноцентричного енвайронменталізму та у результаті системного аналізу взаємозв'язків складових сталого розвитку запропоновано розглядати екологічну компоненту як базову для вітчизняної соціально-економічної системи. Ефективність її використання обумовлює загальну сталість довгострокових трендів соціально-економічного розвитку, а безпосередньо раціональне природокористування визначає можливість такого розвитку в майбутньому. Настави техноцентризму та кризовий стан вітчизняної промисловості передбачає реалізацію моделі «дуже слабкої сталості» розвитку, а отже основний акцент повинен бути спрямований на оптимізацію еколого-економічних процесів підприємств, загальну екологізацію виробництва за умов збереження його конкурентоздатності.

В роботі доведено, що під екологічним управлінням на рівні окремих підприємств слід розуміти еколого-орієнтований менеджмент – підсистему загального менеджменту, яка містить сукупність принципів, методів, засобів і форм управління еколого-економічними процесами підприємств та спрямована на

екологічне вдосконалення виробництва та отримання додаткових соціально-економічних переваг.

Для формування цілісного погляду на формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств сформовано її концептуальні положення (рис.1). Доведено, що досягнення стратегічних та оперативно-тактичних цільових настанов підприємства (максимізація соціально-економічного результату, раціоналізація споживання природних ресурсів, мінімізація негативного впливу на навколишнє природне середовище) можливе шляхом визначення системи процедур та заходів спрямованих на реалізацію еколого-орієнтованого менеджменту на мікрорівні.

У другому розділі «Оцінка передумов забезпечення сталого розвитку промислових підприємств України» проаналізовано стан сформованості компонентів сталого розвитку національної економіки України, визначено місце екологічної підсистемив забезпеченні сталого розвитку промислового комплексу країни, сформовано теоретико-методичний підхід до оцінки впливу екологічної складової на простір сталого розвитку промислових підприємств.

Ґрунтуючись на методичних передумовах визначення фактичного рівня забезпечення сталого розвитку, запропонованих Світовим центром даних з геоінформатики та сталого розвитку (СЦД-Україна), в роботі отримали подальшого розвитку прийоми оцінки дисбалансу компонентів сталого розвитку національної економіки. Для кількісної оцінки рівня збалансованості розвитку національної економіки запропоновано використання графо-аналітичної моделі (рис. 2, формула 1), що дозволяє: по-перше, визначати нормований показник сталості її розвитку, що на відміну від інших підходів базується на мультиплікативній оцінці взаємозв'язку економічної, соціальної та екологічної компоненти; по-друге, ідентифікувати ступінь відхилення фактичного вектору сталого розвитку від потенційно-рівноважного (показник α); по-третє, кількісно визначати техноцентричну ступінь «слабкості» сталого розвитку, а відповідно і вплив екологічної складової на параметри функціонування господарських систем.

$$V = \frac{1}{6} \left| \det \begin{pmatrix} 0 & 0 & I_{ek} \\ 0 & I_c & 0 \\ I_e & 0 & 0 \end{pmatrix} \right|; \quad \alpha = \arccos \left(\frac{I_{ek} + I_e + I_c}{\sqrt{3} \times \sqrt{I_{ek}^2 + I_e^2 + I_c^2}} \right); \quad \frac{dV}{dI_e} = \frac{(I_{e0} + I_{e1}) \times (V_1 - V_0)}{(V_0 + V_1) \times (I_{e1} - I_{e0})}. \quad (1)$$

де V – нормований показник сталості розвитку, ум. од; I_{ek} , I_e , I_c – індекси економічного, екологічного та соціального виміру сталого розвитку, ум. од; α – кут відхилення фактичного вектору сталого розвитку від потенційно-рівноважного, град.; dV/dI_e – ступінь еластичності нормованого показника сталості розвитку за екологічною складовою.

Результати аналізу стану сформованості компонентів сталого розвитку національної економіки України (рис. 2) вказують, що координати вектору розвитку $\hat{I}$ (0,461;0,688;0,507) свідчать про формування диспропорційного профілю сталості (кут відхилення від ідеального вектору $\alpha = 28,641^\circ$) країни.

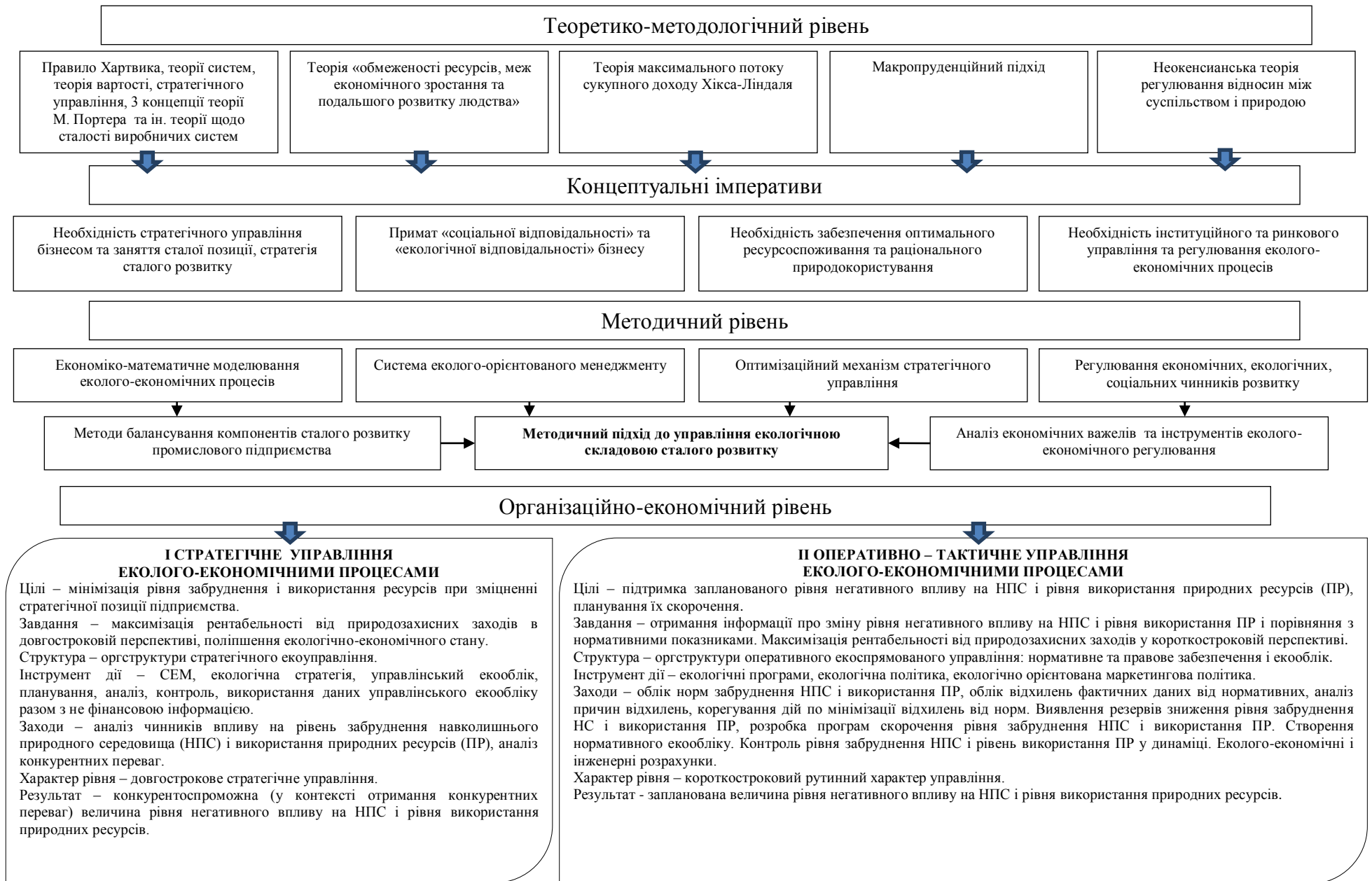

Рис. 1. Концептуальні положення управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств

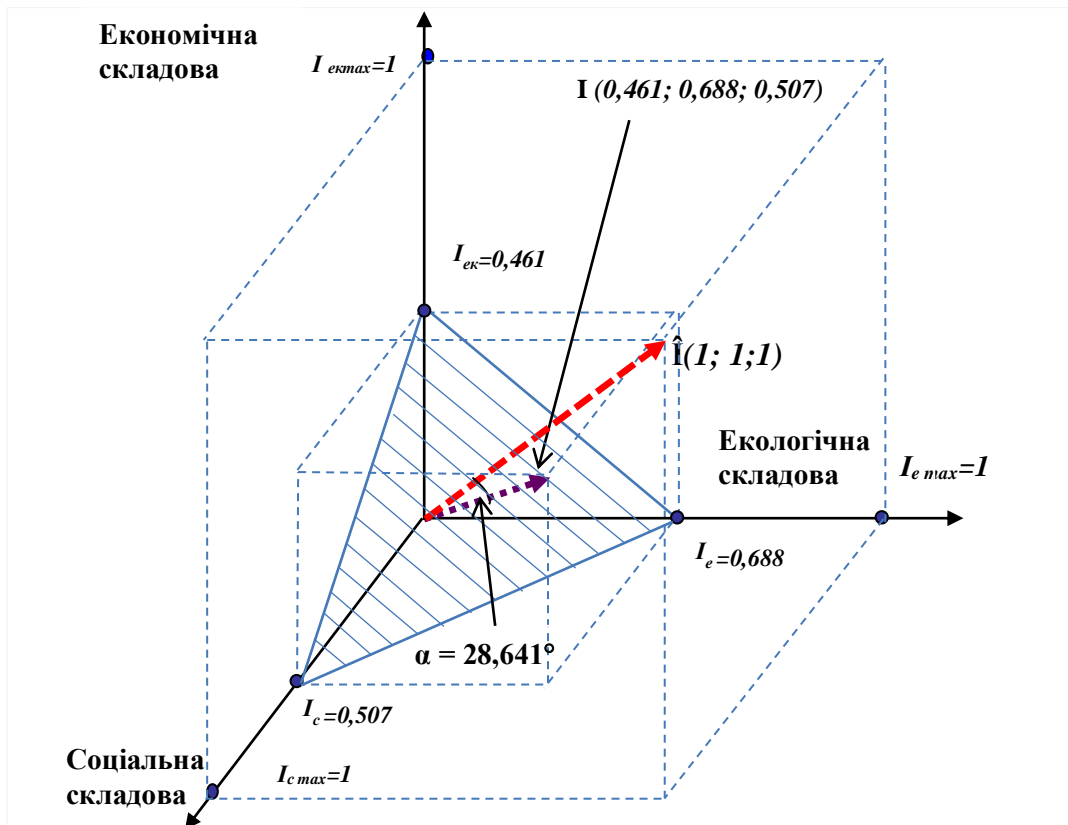

Рис. 2. Параметри дисбалансу компонентів сталого розвитку національної економіки України (станом на кінець III кварталу 2016 р.)

Інтегральна оцінка нормованого показника сталості розвитку національної економіки України на кінець III кварталу 2016 р. складає 0,032 одиниці, що набагато менше від показників розвинутих країн світу та складає лише 19,2% від потенційно можливого рівня. Слід зазначити, що підвищення рівня екологічного індексу сталого розвитку країни (табл. 1) відбувається на фоні скорочення обсягів валового національного продукту ($GDP(PC)$), що є свідомством зменшення тиску на екологічну систему у зв'язку з фінансово-економічною кризою та спадом обсягів промислового виробництва в країні.

Таблиця 1

Інтегральна оцінка дисбалансу компоненті сталого розвитку

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Компоненти (індекси) сталого розвитку</i>					
Іек, ум. од	0,447	0,481	0,466	0,459	0,461
Іе, ум. од	0,585	0,670	0,864	0,705	0,688
Іс, ум. од	0,691	0,677	0,486	0,446	0,507
V, ум. од (% Vmax)	0,011 (6,6 %)	0,029 (17,4 %)	0,031 (18,6 %)	0,026 (15,6 %)	0,032 (19,2 %)
$\alpha, ^\circ$	13,839	42,689	54,781	44,828	28,461
<i>Параметри чуттєвості (еластичності)</i>					
dV/dIe	-	6,444	0,264	0,866	-8,477
dGDP(PC)/dV	-	0,002	-0,173	0,565	0,130
dGDP(PC)/d α	-	0,002	-0,046	0,496	-0,060

Рівень чуттєвості обсягів валового національного продукту ($GDP(PC)$) за параметрами нормованого показника сталості розвитку та відхилення від потенційно-рівноважного вектору менші за одиницю, а у 2014 р. взагалі від'ємні, що

свідчить про переважання процесів регресу в національній економіці України. Ступінь еластичності нормованого показника сталості розвитку за екологічною складовою скорочується на протязі аналізованого, що вказує на потенційну можливість реалізації в країні тільки моделі «дуже слабкої сталості».

Процедура оцінки місця та ролі екологічної підсистеми в забезпеченні сталого розвитку промислового комплексу була реалізована в роботі на підґрунті ієрархічної кластеризації параметрів еколого-економічних процесів в основних галузях національної економіки (табл. 2).

Таблиця 2

**Параметри екологічної та економічної складових сталого розвитку
в галузевому розрізі**

Складові сталого розвитку	Параметр*	Склад кластерів за номенклатурою галузей (секціями КВЕД)		
		A, G, I, J, L	F, H, M, P, O, Q, R, S	B, C, D, E
Екологічна	X6, кВт·год/грн	0,013	0,013	0,051
	X12, т/млн.грн	0,043	0,002	6,993
	X13, %	19,967	14,581	33,925
	X14, %	0,04667	3,081	6,175
	X15, грн/тис грн	1,157	1,231	60,584
Економічна	X0, %	12,73	0,96	14,251
	X2, грн/грн	0,509	0,502	0,325
	X3, грн/грн	0,059	0,088	0,079
	X5, грн/грн	0,342	0,122	0,171
	X16, тис грн/особу	139,371	69,302	145,002

* X0 – доля експорту товарів і послуг; X2 – валова додана вартість в основних цінах; X3 – капітальні інвестиції; X5 – валовий прибуток; X6 – коефіцієнт споживання електроенергії; X9 – обсяги утворення відходів; X12 – рівень використання вторинних горючих ресурсів; X13 – частка підприємств, які впроваджували природоохоронні інновації; X15 – капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів; X16 – продуктивність праці.

Отриманий у результаті склад кластерів за номенклатурою основних галузей вказує, що найбільшу чуттєвими до впливу екологічної складової сталого розвитку є третій кластер (секції B, C, D, E). Кластероутворюючий характер параметрів «капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів», «частка підприємств, які впроваджували природоохоронні інновації» та «рівень використання вторинних горючих ресурсів» призводить до висновку, що в умовах «дуже слабкої сталості» національної економіки доцільним є першочергове впровадження системи управління екологічною складовою сталого розвитку саме на промислових підприємствах, як драйверах подолання кризи в національній економіці. В роботі було здійснено більш докладний аналіз групи промислових підприємств секції «С» третього кластеру. До репрезентативної групи були віднесені підприємства ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» (ПАТ «НКМЗ»), ПАТ «Енергомашпецсталь» (ПАТ «ЕМСС»), ПАТ «Кременчуцький завод дорожніх машин» (ПАТ «Кредмаш») та ТОВ «Гірничні машини–Дружківський машинобудівний завод» (ТОВ «ГМ–ДрМЗ»). Адаптація графоаналітичної моделі визначення дисбалансів сталого розвитку (рис. 2) на рівні окремого промислового підприємства дозволила отримати модель простору забезпечення сталого розвитку підприємства (рис. 3)

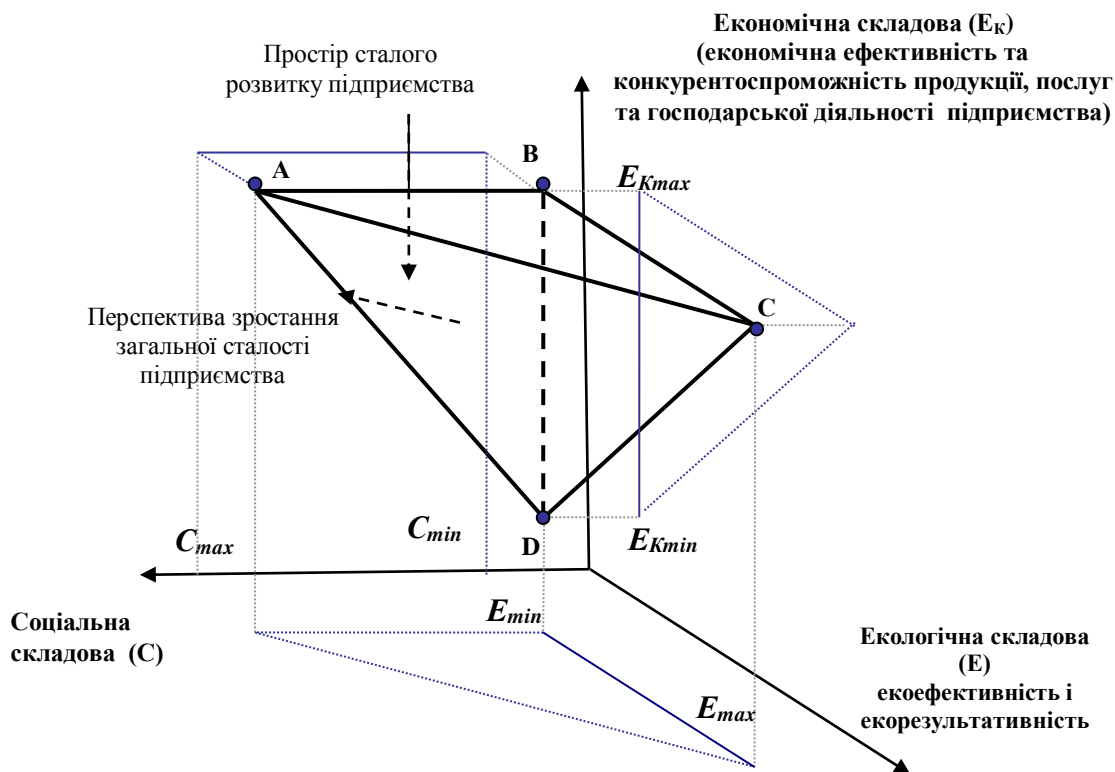

Рис.3. Модель простору сталого розвитку підприємства

Запропоновано економічну складову сталого розвитку (E_k) визначати рівнем фінансово-економічного стану промислового підприємства, його конкурентоспроможністю (деталізується економічними, інноваційними, технічними, експортними параметрами господарської діяльності підприємства тощо). Соціальна складова (C) характеризується рівнем відповідності підприємства сучасним вимогам корпоративної соціальної відповідальності. Екологічна складова (E) визначається ступенем відповідності господарської діяльності екологічним нормам, стандартам безпеки і вимогам нормативних документів, а також рівнем впровадження та ефективності екопрограм та екопроектів. Максимальні і мінімальні значення параметрів простору сталості розвитку підприємств були встановлені на підставі опрацювання результатів експертних оцінок фахівців Комітету Верховної ради України з питань промислової політики.

Результати проведеного аналізу рівня сталості підприємств (табл. 3) показали, що ПАТ «ЕМСС» і ПАТ «Кредмаш» знаходяться в межах простору сталості розвитку з середніми показниками по усім напрямом оцінювання, ПАТ «НКМЗ» має найкращі показники сталого розвитку у порівнянні з іншими проаналізованими підприємствами. Фінансова залежність та збиткова діяльність ПАТ «ЕМСС» (за 2016 р. підприємство отримало збиток у сумі 1497854,0 тис. грн), погіршення соціальних показників (виплати по акціям, не повна зайнятість, плинність кадрів тощо) при достатньо високих екологічних показниках визначило місце підприємства у просторі сталого розвитку. На нижчу ніж у ПАТ «НКМЗ» оцінку за екологічними показниками в 2016 році для ПАТ «ЕМСС» вплинуло нижче у 5,2 раз значення витрат на превентивні природоохоронні заходи, нижча оцінка рівня екоінвестицій і стану основних фондів природоохоронного призначення та ін. показники, проте удосконалення технології, впровадження нової техніки

(на реконструкцію й технічне переозброєння діючого виробництва спрямовано 4,4 млн грн) забезпечило кращу ніж у ПАТ «Кредмаш» позицію за екологічною складовою (за рахунок підвищення енергетичної ефективності забезпечено зниження витрат на 1 грн виробленої продукції: в 2016 р. – 84,7 коп. проти 105,11 коп. в 2015 р.), яке в зв'язку з виходом на нові ринки збуту в ЄС та отриманням нових міжнародних контрактів на реалізацію продукції тільки впроваджує систему екологічної сертифікації. ТОВ «ГМ-ДрМЗ» опинилось за межами простору забезпечення конкурентного рівня сталості розвитку ($C=7$; $E=7,2$; $E_k=6$), оскільки фінансове становище підприємства, що склалось у 2016 р. не дозволяє продовжувати фінансово-господарську діяльність.

Таблиця 3

**Параметри сталого розвитку промислових підприємств секції «С»
третього кластеру (станом на кінець III кварталу 2016 р.)**

Підприємство	Фактичні параметри підприємства (C ; E ; E_k)	Рівень забезпечення сталості розвитку ($C_{max} = 70$, $C_{min} = 15$, $E_{max} = 70$, $E_{min} = 2$, $E_{kmax} = 90$, $E_{kmin} = 30$)
ПАТ «НКМЗ»	(55,5; 38; 62,5)	підприємство має вище середнього рівня СР (≥ 40), знаходиться у межах «простору»
ПАТ «Кредмаш»	(42,6; 27,2; 41,3)	підприємство має середній рівень СР (≥ 30), знаходиться у межах «простору»
ПАТ «ЕМСС»	(38; 37; 38,2)	підприємство має середній (≥ 30) рівень СР, знаходиться у межах «простору» СР
ТОВ «ГМ-ДрМЗ»	(7; 7,2; 6)	підприємство має дуже низький (≤ 10) рівень СР, знаходиться за межами «простору»

Отримані результати щодо параметрів сталості розвитку та можливості впливу екологічної складової на сталий розвиток промислових підприємств формують базу для подальшого прийняття стратегічних управлінських рішень, пов'язаних з попередженням, зниженням, запобіганням, ліквідацією негативного впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє природне середовище та раціональним природокористуванням.

У третьому розділі «Удосконалення системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств України» обґрунтовано підходи до інтегрування системи управління екологічною складовою сталого розвитку в стратегію розвитку промислових підприємств, сформовано структурно-логічну модель управління екологічною складовою промислового підприємства в межах простору сталого розвитку.

Обґрунтовано науково-методичні підходи до інтегрування системи управління екологічною складовою (СУЕС) у стратегію сталого розвитку промислових підприємств шляхом формування, впровадження процедур управління еколого-економічними процесами. Відповідно до цього сформовано комплексу заходів, орієнтованих на попередження, зниження, запобігання та ліквідацію негативного впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє природне середовище, розкрито умови функціонування СУЕС на підприємствах, визначено інструменти та етапи її реалізації з урахуванням впливу державного еколого-економічного регулювання та ринкового саморегулювання. Визначено, що

інтеграція СУЕС в стратегію розвитку промислових підприємств повинна будуватися за такими етапами: аналіз передумов та визначення напрямків управління еколого-економічними процесами, визначення умов ефективного функціонування СУЕС, реалізація основних заходів інтеграції СУЕС в стратегію сталого розвитку; моніторинг дієвості інструментів та заходів управління екологічною складовою та відповідне їх коригування з метою забезпечення ефективного функціонування підприємства в просторі забезпечення сталого розвитку.

Доведено, що синхронізація оперативно-тактичних процедур визначення, формування і впровадження управління еколого-економічними процесами з етапами реалізації стратегії сталого розвитку може забезпечувати формування додаткових конкурентних переваг та покращення соціально-економічних результатів діяльності суб'єкта господарювання (рис.4). Таким чином, оптимізація еколого-економічних процесів промислового підприємства відповідно до обраної стратегії розвитку стає можливою у результаті структурно-логічного моделювання процесу управління екологічною складовою промислового підприємства, що базується на динамічному визначенні та корегуванні цільових та обмежуючих параметрів простору сталості.

Для отримання сукупного ефекту підвищення економічної сталості і конкурентоспроможності підприємств доцільно впровадження розробленої системи управління екологічною складовою сталого розвитку, що дозволить отримати соціально-економічні переваги не тільки окремим підприємствам, а і галузі у цілому. Розрахунки прогнозних параметрів оцінювання ефективності впровадження системи управління еколого-економічними процесами (ЕЕП) свідчать про позитивні зрушення у параметрах сталості підприємств завдяки впливу на екологічну складову (табл. 4).

Таблиця 4

**Параметри сталого розвитку промислових підприємств секції «С»
третього кластеру за умов впровадження СУЕС**

Підприємство	Фактичні параметри підприємства (С; Е; Е _к)	Прогнозні параметри підприємства (С'; Е'; Е _к ') за умов впровадження СУЕС
ПАТ «НКМЗ»	X (55,5; 38; 62,5)	X' (62; 44; 67,8)
ПАТ «Кредмаш»	Y (42,6; 27,2; 41,3)	Y' (44,03; 29,8; 42,5)
ПАТ «ЕМСС»	Z (38; 37; 38,2)	Z' (39,8; 41; 39,2)
ТОВ «ГМ-ДрМЗ»	G (7; 7,2; 6)	підприємство за межами «простору» сталого розвитку

Реалізація стратегії екологічного управління на підприємствах (ПАТ «НКМЗ», ПАТ «Кредмаш», ПАТ «ЕМСС») здатна забезпечити збільшення об'ємів експорту промислової продукції та підвищення рівня економічної та соціальної ефективності. Параметри ТОВ «ГМ-ДрМЗ» виходять за межі простору сталого розвитку внаслідок припинення господарської діяльності у 2016 р., що обумовлює корегування та формування нової стратегії розвитку і відновлення, перш за все, економічної складової сталості розвитку.

Рис.4. Структурно-логічна модель управління екологічною складовою сталого розвитку промислового підприємства

Апробація запропонованих науково-методичних положень і рекомендацій щодо формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку свідчить про наукову доцільність отриманих результатів та їх затребуваність у діяльності промислових підприємств.

ВИСНОВКИ

Основним науковим результатом дисертації є вирішення актуального наукового-практичного завдання щодо поглиблення теоретичних положень, обґрунтування науково-методичних засад і розробки практичних рекомендацій з формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств в Україні. Це дозволило сформулювати такі висновки концептуально-теоретичного та науково-практичного характеру.

1. Комплексність дослідження сутності концепції сталого розвитку та реалізації її принципів на рівні підприємств може бути досягнуто через поєднання ресурсно-функціонального та програмно-цільового підходів. В цьому контексті доведено, що сталий розвиток підприємства слід розглядати як процес трансформації внутрішньої (економічної) та екологічної складової (природно-ресурсні компоненти) в соціальну складову (задоволення суспільних потреб) за умов спроможності, готовності та здатності суб'єкта господарювання використовувати наявні ключові можливості – ресурсні (природні, трудові, економічні тощо), організаційні (систему менеджменту сталого розвитку), компетентнісні (маркетингові, інвестиційно-технологічні, управлінські тощо).

2. Запропоновано в якості базового інструменту управління екологічною складовою сталого розвитку на мікрорівні використовувати еколого-орієнтований менеджмент. На відміну від усталеного розуміння екологічного менеджменту запропонований концепт відображає специфіку «слабкої сталості» розвитку суб'єктів господарювання (недостатньо розвинутий механізм балансування економічних, соціальних й екологічних компонентів) та спрямований на екологічне вдосконалення виробництва та отримання додаткових соціально-економічних переваг в умовах трансформаційної економіки України.

3. Встановлено, що досягнення стратегічних та оперативно-тактичних цільових настанов підприємства (максимізація соціально-економічного результату, раціоналізація споживання природних ресурсів, мінімізація негативного впливу на навколишнє природне середовище) можливе шляхом визначення системи процедур та заходів спрямованих на реалізацію еколого-орієнтованого менеджменту на мікрорівні у формі концептуалізації системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств.

4. Доведено, що підвищення обґрунтованості встановлення екзогенних обмежень реалізації стратегії сталого розвитку на мезо- та міро рівнях можливе шляхом визначення ступеня відхилення компонентів сталого розвитку від ідеально-гармонійного профілю на підґрунті удосконалених прийомів оцінки стану національної економіки України.

5. З'ясовано, що підвищення якості ідентифікації параметрів побудови системи еколого-орієнтованого менеджменту на промислових підприємствах стає можливим на підґрунті розвинутого методичного підходу до оцінки місця та ролі екологічної підсистеми в забезпеченні сталого розвитку шляхом ієрархічної кластеризації параметрів еколого-економічних процесів на галузевому рівні.

6. Визначено, що підвищення якості формування управлінських рішень пов'язаних з попередженням, зниженням, запобіганням, ліквідацією негативного впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє природне середовище та

раціональним природокористуванням можливе шляхом використання удосконаленого теоретико-методичного підходу до ідентифікації впливу екологічної складової на сталий розвиток промислових підприємств, що базується на моделюванні тривимірного простору сталості та визначенні мікро-дисбалансів розвитку.

7. Встановлено, що формування додаткових конкурентних переваг та максимізація соціально-економічних результатів діяльності суб'єкта господарювання забезпечується шляхом синхронізації оперативно-тактичних процедур визначення, формування, впровадження управління еколого-економічними процесами з етапами реалізації стратегії підприємства. В якості підґрунтя цього процесу виступає удосконалений науково-методичний підхід до інтегрування системи управління екологічною складовою у стратегію сталого розвитку промислових підприємств.

8. Доведено, що оптимізація еколого-економічних процесів промислового підприємства відповідно до обраної стратегії розвитку стає можливою у результаті структурно-логічного моделювання процесу управління екологічною складовою промислового підприємства, що базується на динамічному визначенні та корегуванні цільових та обмежуючих параметрів простору сталості.

9. В цілому проведене дослідження дало змогу поглибити теоретичні уявлення про сутність процесів сталого розвитку на рівні промислових підприємств та розвинути методичні засади формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку. Отримані теоретичні і прикладні результати дисертаційної роботи сприятимуть підвищенню ефективності еколого-економічних процесів пов'язаних з природокористуванням та охороною природного середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Латишева О. В. Визначення сутності поняття «потенціал сталого розвитку підприємства» / О. В. Латишева // Вісник Приазовського державного технічного університету¹ : зб. наук. праць. – Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2017. – Вип. 33. – С. 36–43 (0,6 ум. друк. арк.).

2. Латишева О. В. Застосування кластерного аналізу для оцінки визначальних характеристик сталого розвитку галузей України / О. В. Латишева // Економіка і Фінанси². – 2016. – Спецвипуск. – С. 36–42 (0,6 ум. друк. арк.).

3. Латишева О. В. Аналіз стану економічної складової сталого розвитку промислових підприємств України / О. В. Латишева // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності³: зб. наук. праць ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». – Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2016. – Вип. 14. – С. 95–103. (0,73 ум.-друк. арк.)

4. Latysheva Ye. The ecological component of potential of sustainable development of machine-building enterprises as a management instrument by a competitiveness / Ye. Latysheva // Економічний вісник Донбасу⁴. – 2016. – № 4 (46). – С. 150–154. (0,59 ум.-друк. арк.).

¹ Включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus, Scientific Indexing Services, Cosmos Foundation, Scientific & Scholarly Journals iiiFactor

² Включено до ПІНЦ, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus International

³ Індексується WorldCat, Index Copernicus

⁴ Включено до міжнародних наукометричних баз Research Bible, Index Copernicus, ПІНЦ, індексується системою Google Scholar

5. Латишева О. В. Сутність сталого розвитку та сучасні екологічні напрями його забезпечення в Україні / О. В. Латишева // Вісник економічної науки України⁵. – 2016. – № 2 (31). – С. 106–111 (0,51 ум.-друк. арк.).

6. Латишева О. В. Аналіз рівня сталого розвитку України в глобальному вимірі / О. В. Латишева // Управління економікою : теорія та практика. П'яті Чумаченківські читання : зб. наук. праць Інституту економіки промисловості НАН України. – Київ : ІЕП НАНУ, 2016. – С. 221–233 (0,76 ум.-друк. арк.).

7. Латишева О. В. Етапи управління екологічною складовою потенціалу сталого розвитку машинобудівних підприємств / О. В. Латишева // Економічний вісник Донбасу⁶. – 2016. – № 3 (45). – С. 218–224. (0,77 ум.-друк. арк.).

8. Латишева О. В. Екологічна орієнтація перебудови організаційної структури вітчизняного підприємства промислової сфери / О. В. Латишева // Економіка будівництва і міського господарства. – 2011. – № 2. Т.7. – С. 81–91 (0,4 ум.-друк. арк.).

9. Латишева О. В. Формування екологічно спрямованої маркетингової стратегії на підприємствах / О. В. Латишева // Вісник Львівського державного аграрного університету : зб. наук. праць Львівського національного аграрного університету. – Львів : ЛНАУ, 2010. – Вип. 17 (2). – С. 187–193 (Серія : Економіка АПК) (0,43 ум.-друк. арк.).

10. Латишева О. В. Підхід в управлінні екологічними процесами на підприємстві / О. В. Латишева // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць Київського національного економічного університету. – К. : КНЕУ, 2010. – Вип. 24. – С. 186–196. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/402> (0,4 ум.-друк. арк.).

11. Латишева О. В. Формування інноваційного механізму управління екологічними процесами на підприємствах в умовах ратифікації Україною міжнародних природоохоронних програм і інтеграції до ЄС / О. В. Латишева // Зовнішня торгівля. – 2009. – № 3–4. – С. 164–171 (0,82 ум.-друк. арк.).

12. Латишева О. В. Удосконалення методів управління конкурентоспроможністю екологічно спрямованої продукції промислових підприємств / О. В. Латишева // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування : зб. наук. праць. – Рівне : НУВГП, 2008. Вип. 4 (44). – Ч. 1. – С. 115–122 (0,33 ум.-друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

13. Латишева О. В. Сутність сталого розвитку та заходи управління екологічною складовою його потенціалу для підприємств в Україні / О. В. Латишева // Еколого-економічна система управління підприємством, регіоном, суспільством : обліково-аналітичні аспекти : матер. Міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Чернівці, 24–25 лист. 2016 р.). – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, «Місто», 2016. – С.42–45 (0,17 ум.-друк. арк.).

14. Латишева О. В. Екологічно спрямована відповідальність сучасного бізнесу : механізми та інструменти активізації / О. В. Латишева // Соціальна відповідальність : сучасні виклики : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Краматорськ, 21–22 квіт. 2016 р.). – Краматорськ : ДДМА, 2016. – С. 120–123 (0,23 ум.-друк. арк.).

⁵Включено до міжнародної наукометричної бази РІНЦ, індексується системою GoogleScholar

⁶Включено до міжнародних наукометричних баз Research Bibl, РІНЦ, індексується системою GoogleScholar

15. Latysheva Y. Formation of model of «competitive space» of socially responsible enterprise / Соціальна відповідальність : підприємство – регіон – країна : матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ–Краматорськ–Чернівці–Вінниця, 25 груд. 2015 р.). – Краматорськ : ДДМА, 2015. – С. 80–83 (0,12 ум.-друк. арк.).

16. Латишева О. В. Вплив впровадження маркетингового управління еколого-економічними процесами на підприємствах на їх конкурентоспроможність / О. В. Латишева // Маркетингове управління конкурентоспроможністю : зб. тез V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Дніпропетровськ, 28 бер. 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – С. 180–182, (0,1 ум.-друк. арк.).

17. Латишева О. В. Рівні управління екологічними процесами підприємств / О.В. Латишева // Інституціональні та еволюційні проблеми розвитку фінансово-кредитних систем : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 18–19 квіт. 2013 р.). – Донецьк : Браво, 2013. – С.116–118 (0,1 ум.-друк. арк.).

18. Латишева О. В. Екологічні наслідки техногенного навантаження Донбасу / О. В. Латишева // Проблеми формування нової економіки ХХІ століття. Т. 2. Актуальні питання сталого економічного розвитку : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 груд. 2012 р.). – Дніпропетровськ : Біла К.О., 2012. – С. 100–102 (0,1 ум.-друк. арк.)

19. Латишева О. В. Особливості еколого-економічного стану Донбасу та пошук шляхів подолання екологічних проблем регіону / О. В. Латишева // Wykształcenie i nauka bez granic – 2012 : Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemysł, 07 – 15 grudnia 2012 r.). – Przemysł : Nauka I studia, 2012. – Vol. 9. – P. 34–38 (0,2 ум.-друк. арк.)

20. Латишева О.В. Особливості екологічних стратегій сучасних промислових підприємств / О. В. Латишева // Погляд вгору световната наука – 2010 : матер. за VI междунар. научн. практ. конф. (Софія, 17 – 25 декември 2010 г.). – Софія : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2010. – С. 43–47 (0,12 ум.-друк. арк.).

21. Латишева О. В. Екологічно спрямована реорганізація системи управління підприємств промислової сфери України / О. В. Латишева // Vedecky prumysl evropskeho kontinentu – 2010 : materialy VI mezinarodni vedecko-prakticka conference (Praha, 27.11–15.12.2010). – Praha : РН «Education and Science», 2010. – P. 55–61 (0,12 ум.-друк. арк.).

22. Латишева О. В. Передумови формування механізму управління екологічними процесами на підприємствах України у контексті міжнародних природоохоронних програм / О. В. Латишева // Nauka I inowacja – 2009 : Materiały V Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemysł, 07 – 15 października 2009 r.). – Przemysł : Nauka I studia, 2009. – Vol. 3. – P. 79–82 (0,3 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Латишева О. В. Формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – ДВНЗ «Донецький національний технічний

університет» Міністерства освіти і науки України, Покровськ, 2017.

У роботі вирішене актуальне наукове завдання щодо поглиблення теоретичних положень, обґрунтування науково-методичних засад і розробки практичних рекомендацій з формування системи управління екологічною складовою сталого розвитку промислових підприємств України. Поглиблено теоретичні підходи до розуміння сутності концепції сталого розвитку та реалізації її принципів на рівні підприємств. Визначено змістовне наповнення процесу управління екологічною складовою сталого розвитку та сформовані концептуальні положення щодо її формування. Проаналізовано стан сформованості компонентів сталого розвитку національної економіки України та її галузевих підсистем. Удосконалено теоретико-методичний підхід до оцінки впливу екологічної складової на простір сталого розвитку промислових підприємств. Обґрунтовано підходи до інтегрування системи управління екологічною складовою сталого розвитку в стратегію розвитку промислових підприємств, сформовано структурно-логічну модель управління еколого-економічними процесами промислового підприємства в межах простору забезпечення сталого розвитку.

***Ключові слова:** сталий розвиток, промислове підприємство, екологічна складова, еколого-економічний процес, простір сталості, стратегія.*

АННОТАЦІЯ

Латышева О. В. Формирование системы управления экологической составляющей устойчивого развития промышленных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет» Министерства образования и науки Украины, Покровск, 2017.

В работе решена актуальная научная задача углубления теоретических положений обоснования научно-методических принципов и разработки практических рекомендаций по формированию системы управления экологической составляющей устойчивого развития промышленных предприятий в Украине. Углублены теоретические подходы к пониманию сущности концепции устойчивого развития и реализации ее принципов на уровне предприятий. Определено содержательное наполнение процесса управления экологической составляющей устойчивого развития и сформированы концептуальные положения по ее формированию. Проанализировано состояние сформированности компонентов устойчивого развития национальной экономики Украины и ее отраслевых подсистем. Усовершенствован теоретико-методический подход оценки влияния экологической составляющей на параметры пространства устойчивого развития промышленных предприятий. Обоснованы подходы к интегрированию системы управления экологической составляющей устойчивого развития в стратегию развития промышленных предприятий, сформирована структурно-логическая модель управления эколого-экономическими процессами промышленного предприятия в пределах пространства обеспечения устойчивого развития.

Доказано, что устойчивое развитие предприятия нужно рассматривать как

процесс трансформации внутренней (экономической) и экологической составляющей (природно-ресурсные компоненты) в социальную составляющую (удовлетворение общественных нужд). Предложен концепт эколого-ориентированного менеджмента, отображающий специфику «слабой устойчивости» развития субъектов хозяйствования и направленный на экологическое совершенствование производства и получение дополнительных социально-экономических преимуществ. Установлено, что достижение стратегических и тактических целей предприятия возможно путем определения системы процедур и мероприятий, направленных на реализацию эколого-ориентированного менеджмента на микроуровне в форме концептуализации системы управления экологической составляющей устойчивого развития промышленных предприятий. Доказано, что повышение обоснованности установления экзогенных ограничений реализации стратегии устойчивого развития на мезо и микроуровнях возможно путем определения степени отклонения компонентов устойчивого развития от идеально-гармонического профиля. Выявлено, что повышение качества идентификации параметров системы эколого-ориентированного менеджмента на промышленных предприятиях становится возможным на основе применения методики оценки места и роли экологической подсистемы в обеспечении устойчивого развития путем иерархической кластеризации эколого-экономических параметров на отраслевом уровне.

Определено, что повышение качества формирования управленческих решений, связанных с предупреждением, снижением, предотвращением, ликвидацией негативного влияния хозяйственной деятельности предприятия на окружающую природную среду и рациональным природопользованием, возможно при использовании теоретико-методического подхода, обеспечивающего моделирование трехмерного пространства устойчивости и определение микро-дисбалансов. Установлено, что формирование дополнительных конкурентных преимуществ и максимизация социально-экономических результатов деятельности субъекта хозяйствования обеспечивается путем синхронизации оперативно-тактических процедур определения, формирования, внедрения управления эколого-экономическими процессами с этапами реализации стратегии предприятия. Доказано, что оптимизация эколого-экономических процессов промышленного предприятия согласно избранной стратегии развития становится возможной в результате структурно-логического моделирования процесса управления экологической составляющей промышленного предприятия.

***Ключевые слова:** устойчивое развитие, промышленное предприятие, экологическая составляющая, эколого-экономический процесс, простор устойчивости, стратегия.*

SUMMARY

Latysheva O. V. Formation Of The Management System Ecological Components Of Sustainable Development Of Industrial Enterprises. – As a Manuscript.

The thesis for obtaining the Candidate Degree in Economics, special field 08.00.06 – Environmental Economics and Environmental Protection. – State Higher Educational

Establishment «Donetsk National Technical University» of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Pokrovsk, 2017.

The actual scientific task according to deepening of theoretical positions, substantiation of scientific and methodical principles and practical recommendations development for the formation of the management system ecological component`s of sustainable development of industrial enterprises in Ukraine has been solved in the thesis. Theoretical approaches to understanding the essence of the sustainable development concept and implementation its principles at the enterprise level have been deepened. The contents of the process of managing the ecological component of sustainable development and the conceptual provisions concerning its formation have been determined. The state of formation of sustainable development components of the national economy of Ukraine and its branch subsystems have been analyzed. The theoretical and methodical approach to the estimation of the influence of the ecological component on the space of sustainable development of industrial enterprises has been improved. The approaches to the integration of the ecological sustainable development management system into the strategy of industrial enterprises development have been substantiated, the structural-logical model of the ecological and economic processes management of the industrial enterprise within the framework of sustainable development has been formed.

Keywords: *sustainable development, industrial enterprise, ecological component, ecological-economic process, space of sustainability, strategy.*

Підписано до друку 07.09.2017 р.

Формат 60×84 1/16. Ум. друк. арк. 0,9. Друк лазерний. Замовлення № 48/17.

Тираж 100 прим.

Надруковано у Видавничому центрі Індустріального інституту
ДВНЗ «ДонНТУ»